

ANNA WERONIKA BRZEZIŃSKA
Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Sztutowo – moje miejsce na Ziemi? Edukacja regionalna w miejscu pamięci

Słowa klucze: edukacja regionalna, tożsamość regionalna, pamięć społeczna, Sztutowo

Wprowadzenie

Edukacja regionalna to zarówno zorganizowany system kształcenia z zakresu propagowania wiedzy o regionie i najbliższym otoczeniu ucznia, jak i pewna idea, w myśl której wzmacniane jest poczucie przynależności do środowiska lokalnego. Głównym celem tak pojmowanej edukacji regionalnej jest umiejętność wykształcenia w odbiorcach działań edukacyjnych i poczucia własnej tożsamości regionalnej rozumianej jako postawa zaangażowania się w funkcjonowanie własnego środowiska. Edukacja regionalna ma sprzyjać budowaniu przekonania, iż ucząc się o swojej kulturze nie jest się jedynie biernym odbiorcą, ale też twórcą, który ma wpływ na kształt swojego otoczenia. Przyjęcie takiej postawy zapewnia tym samym ciągłość kulturową grupy, wspólnoty, społeczności i społeczeństwa. Nauczanie o dziedzictwie kulturowym regionu i aktywne w tym uczestnictwo jest dużym wyzwaniem, ale także szansą na integrację całego systemu edukacyjnego (por. Petrykowski 2000).

Najczęściej podejmowaną tematyką w ramach szerzenia wiedzy o regionie jest ta, związana z tradycyjną kulturą ludową, często sprowadzana do symboli takich, jak: strój ludowy, kalendarz świąt dorocznych, tradycyjnych potraw itp. Uzupełnieniem takich zajęć – zgodnie z rekomendacją opracowaną przez zespół specjalistów na zlecenie Ministerstwa Edukacji Narodowej – jest współpraca z lokalnymi instytucjami kultury i środowiskiem regionalistów⁹³.

Sytuacja organizowania zajęć z zakresu wiedzy o regionie realizowana na terenie gminy Sztutowo stanowi wyzwanie zarówno dla jej organizatorów – nauczycieli, jak i odbiorców – uczniów miejscowej szkoły. Nie ma tutaj wyrazistych elementów tradycyjnej kultury ludowej jednoznacznie kojarzącej się z miejscem zamieszkania, z którą mogliby identyfikować się mieszkańcy. Teren gminy Sztutowo, podobnie jak całe Żuławy

---

⁹³ Więcej na temat założeń oraz rekomendacji w związku z realizacją założeń znajduje się w opracowaniu „Dziedzictwo kulturowe w regionie. Założenia programowe”, wydanego w roku 1995 przez Ministerstwo Edukacji Narodowej.

i Mierzeja, jest terenem o przerwanej ciągłości kulturowej na skutek wydarzeń, które są konsekwencją II wojny światowej. Dwa wydarzenia historyczne odcisnęły swoje piętno na krajobrazie społecznym tych terenów – funkcjonowanie obozu koncentracyjnego oraz wysiedlenia miejscowej ludności autochtonicznej i osadzenie się nowych osadników z terenów całej Polski. Zwłaszcza funkcjonowanie KL Stutthof, a także późniejsze założenie Muzeum Stutthof, zdecydowało i wciąż decyduje nie tylko o specyfice miejsca, ale także wywiera istotny wpływ na działania edukacyjne podejmowane przez szkołę. W takim specyficznym krajobrazie kulturowym wzrasta kolejne pokolenie Żuławiaków, a historia rodzin każdego z uczniów jest historią skomplikowaną, naznaczoną koniecznością zapuszczenia korzeni w nowym miejscu oraz adaptacji do nowych warunków społecznych.

Sztutowo – moje miejsce na Ziemi?

W listopadzie 2010 roku w Zespole Szkół w Sztutowie przeprowadzone zostały badania ankietowe *Sztutowo – moje miejsce na ziemi*⁹⁴ adresowane do uczniów III klasy gimnazjalnej. Uczniowie otrzymali do wypełnienia anonimową ankietę, która składała się z 16 pytań podzielonych na dwie grupy tematyczne⁹⁵. Pierwsza część dotyczyła informacji ogólnych, której celem było określenie stopnia znajomości pochodzenia rodziny, wskazania lokalnych autorytetów, stopnia określenia przywiązania do miejsca zamieszkania oraz planów dotyczących dalszej nauki po ukończeniu gimnazjum. Druga część pytań związana była ściśle z oceną gminy Sztutowo pod kątem walorów turystycznych i atrakcyjności dla młodego człowieka, stopnia znajomości wydarzeń historycznych, określeniem regionalnej symboliki oraz wiedzy dotyczącej funkcjonowania Muzeum Stutthof.

Łącznie przeprowadzono 33 ankiety, które celowo zostały przeprowadzone tylko w klasie III gimnazjalnej z uwagi na fakt, iż jest to ostatni szczebel obowiązkowej edukacji realizowanej na terenie gminy Sztutowo. Kolejny etap edukacji uczniowie będą realizować w różnego typu szkołach, głównie w Nowym Dworze Gdańskim, ale także w miejscowościach położonych dalej od miejsca ich pochodzenia i zamieszkiwania. Celem tych badań było więc określenie poziomu identyfikacji z miejscem zamieszkania oraz określenia stopnia wiedzy dotyczącego świadomości historycznej i regionalnej w momencie, kiedy młody mieszkaniec gminy Sztutowo opuszcza dom rodzinny i zmienia środowisko szkolne.

⁹⁴ Autorka chce podziękować za pomoc w realizacji badań Dyrektor Zespołu Szkół w Sztutowie Pani mgr Sylwii Owsieńskiej.

⁹⁵ Dodatkowo uczniowie wypełniali metryczkę, w ramach której poproszono o podanie następujących informacji: płeć, rok urodzenia, miejsce urodzenia matki i ojca.

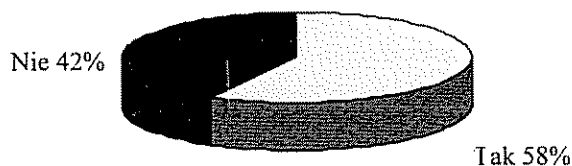
Uzupełnieniem badań były wywiady przeprowadzone z nauczycielami przedmiotów: języka polskiego oraz historii, którzy podczas prowadzonych przez siebie lekcji nawiązują do historii miejscowości i regionu, wspierają także działalność pozalekcyjną uczniów. Od nich w dużym stopniu zależy to, z jakim poziomem wiedzy dotyczącej środowiska lokalnego gimnazjaliści rozpoczną naukę w nowym środowisku.

Wiedza o rodzinie i środowisku lokalnym

Badana grupa wynosiła 33 osoby, w tym 19 chłopców oraz 14 dziewcząt, wszyscy ankietowani urodzili się w 1995 roku. Większość badanych urodziła się w Nowym Dworze Gdańskim, 4 osoby w Elblągu oraz po jednej w Warszawie, Rybniku, Gdańsku i Świdniku. Wszystkie osoby potrafiły wskazać miejsce urodzenia swoich rodziców, najczęściej wymieniając konkretną miejscowość (w kilku przypadkach podano nazwy regionów).

Rodzice ankietowanych pochodzą w przeważającej części z terenów powiatu nowodworskiego, kolejną grupę stanowią osoby pochodzące z terenów powiatu malborskiego i elbląskiego, a pojedyncze osoby pochodzą z miejscowości z terenów województwa pomorskiego oraz z Lubelszczyzny i Warszawy. Na pytanie dotyczące pochodzenia rodziny (w tym dziadków) uczniowie odpowiadali bardzo ogólnie, najczęściej wymieniając nazwę regionu lub jednej miejscowości. W kilku przypadkach odpowiedź ucznia na pytanie zawarte w ankiecie była bardziej rozbudowana, o czym w dalszej części tekstu.

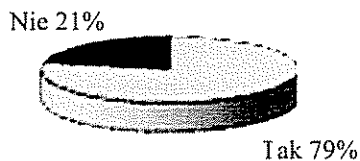
Po ukończeniu nauki w gimnazjum wszyscy uczniowie zadeklarowali chęć dalszego uczenia się, najczęściej wymieniając chęć podjęcia nauki w liceum ogólnokształcącym i technikum, kilkoro uczniów wymieniło szkoły zawodowe. Większość chce zdawać do szkół w Nowym Dworze Gdańskim, Malborku i Elblągu, a pojedyncze osoby chcą kontynuować naukę w szkołach w Gdańsku, Gdyni (szkoła marynarki wojennej) i Tucholi (technikum leśne). Po ukończeniu dalszych etapów kształcenia 42% uczniów nie zamierza wracać do swojej rodzinnej miejscowości (Ryc. 1), jako powód podając brak perspektyw na znalezienie pracy i brak możliwości rozwijania swoich zainteresowań. Co ciekawe, w większym stopniu nie chcą wracać dziewczynki (79%) niż chłopcy (58%), postrzegając życie i mieszkanie w mieście jako atrakcyjne, ciekawe i pełne możliwości. Istotny jest także brak możliwości znalezienia pracy w miejscu zamieszkania.

Ryc. 1. *Czy chcesz wrócić do swojej miejscowości po zakończeniu nauki?*

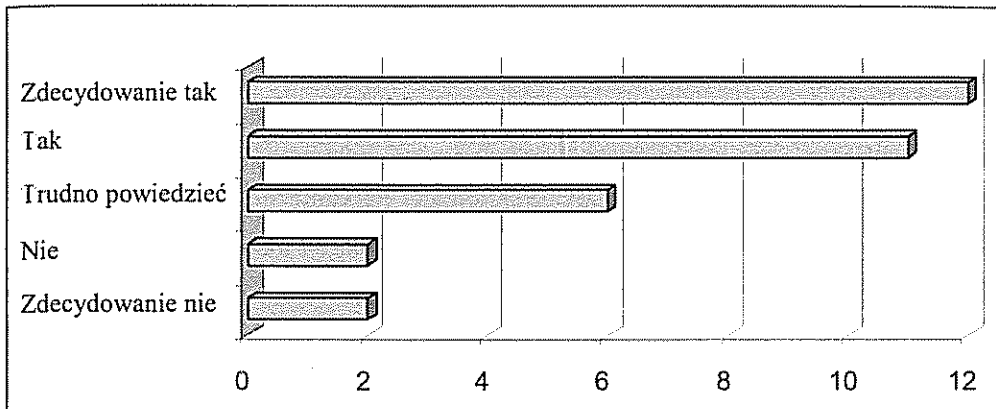
Ryc. 2. *Czy chcesz wrócić do swojej miejscowości po zakończeniu nauki?*
(odpowiedzi chłopców)

Ryc. 3. *Czy chcesz wrócić do swojej miejscowości po zakończeniu nauki?*
(odpowiedzi dziewcząt)

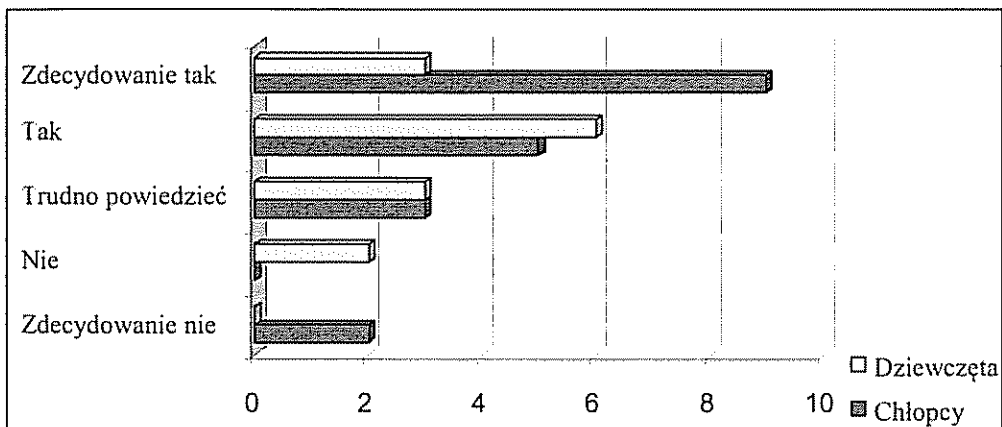
Najpopularniejszym źródłem utrzymania mieszkańców gminy Sztutowo według ankietowanych jest branża turystyczna (wynajem pokoi lub praca w ośrodkach czasowych i usługach związanych z obsługą ruchu turystycznego) oraz rolnictwo. Z każdą z form utrzymania związana jest pewnego rodzaju niepewność – sezonowość turystyki oraz ciężka i mało opłacalna praca na gospodarce (przy gospodarstwach mało hektarowych i niewyspecjalizowanych). Młodzi mieszkańcy są świadomi braku perspektyw w znalezieniu dobrej pracy, stąd ich deklaracje dotyczące wyjazdu. A dostępna oferta na miejscowym rynku pracy nie jest atrakcyjna dla młodego człowieka.

Na pytanie *Czy lubisz swoją miejscowość?* zdecydowana większość odpowiedziała twierdząco (zdecydowanie tak: 12 wskazań, tak: 11 wskazań). Zauważalna jednak jest różnica pomiędzy wskazaniami chłopców i dziewcząt (Ryc. 4 i 5). Chłopcy deklarują bardziej zdecydowanie przywiązanie do rodzinnej miejscowości niż dziewczęta. Częściowa odpowiedź na to znajduje się w rozbudowanych wypowiedziach, udzielonych przez dziewczęta, dla których zamieszkiwanie na wsi związane jest z niemożnością rozwijania swoich zainteresowań oraz brakiem perspektyw rozwoju osobistego.

Ryc. 4. Czy lubisz swoją miejscowość?

Jako konieczne inwestycje w gminie młodzi mieszkańcy wskazują podobne odpowiedzi co ich rodzice (por. Bleja w tym tomie): naprawa dróg, powstanie supermarketu spożywczego (wzorem sąsiednich miejscowości), założenie oświetlenia na ulicach, ale także umiejscowienia placu zabaw na osiedlu (a więc blisko miejsca zamieszkania). Najczęściej jednak pojawia się sugestia budowy boiska, na którym można by się spotykać oraz budowa basenu (wzorem miejscowości Jantar). Za największe autorytety uznają przedstawicieli władzy samorządowej – wójta gminy oraz sołtysów swoich wsi, ale także wiele wskazań miała obecna dyrektor Zespołu Szkół jako osoba interesująca się uczniami i posiadająca z nimi dobry, bezpośredni kontakt.

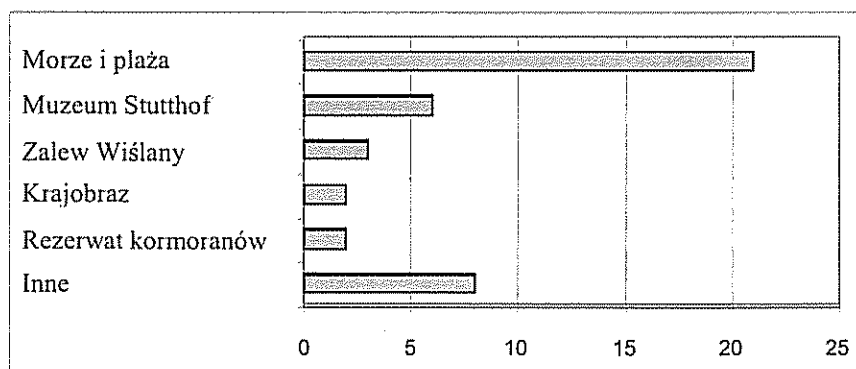

Ryc. 5. Czy lubisz swoją miejscowość? (wyszczególnione odpowiedzi dziewcząt i chłopców)

Symbole miejscowości

Poczucie przynależności i identyfikacji z miejscem zamieszkania związane jest z funkcjonowaniem w zbiorowej świadomości pewnego rodzaju symboliki. Istotnym składnikiem poczucia lokalnej i regionalnej przynależności jest funkcjonowanie w zbiorowej świadomości symboli, a nadawanie im znaczeń jest naturalną potrzebą dla każdego z nas (Ziółkowski 1987:386). Takimi wyróżnikami najczęściej bywają charakterystyczne miejsca (budynki, pomniki), elementy krajobrazu naturalnego, ale również wydarzenia historyczne mające istotny wpływ na losy danej miejscowości, regionu.

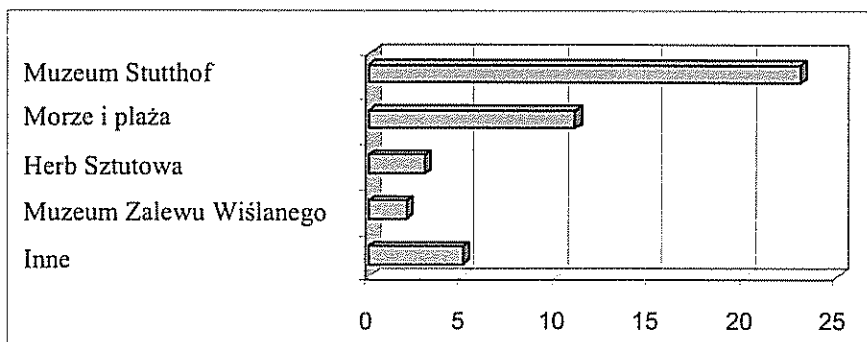
By uzyskać odpowiedź na pytanie, jaka jest symbolika miejsca, w którym młodzi Sztutowianie mieszkają i uczą się, zadano 2 szczegółowe pytania. Pierwsze dotyczyło wskazania miejsc, elementów charakterystycznych i na tyle atrakcyjnych, by mogły znaleźć się na pocztówce reklamującej miejscowość (Ryc. 6). Uzyskane odpowiedzi nie zaskakują i również znajdują swoje odzwierciedlenie w badaniach prowadzonych wśród starszych mieszkańców Sztutowa. Najwięcej wskazań uzyskało „morze i plaża” (21 wskazań), na kolejnych miejscach znalazło się Muzeum Stutthof (6) i Zalew Wiślany (3), a także ogólnie „określony krajobraz” i „rezerwat kormoranów” (po 2 wskazania) i pojedynczo wymienione: „las”, „wierzby”, „łódź”, „herb”, „most” i Muzeum Zalewu Wiślanego.

Ryc. 6. *Jakie zdjęcie umieściłbyś na pocztówce reklamującej Sztutowo?*

Kolejne pytanie było prośbą o wymienienie symboli Sztutowa, czegoś, z czym jednoznacznie młodym mieszkańcom kojarzy się miejscowość (Ryc. 7), co może stanowić o jej wyjątkowości (choćby spośród innych nadmorskich miejscowości). Odpowiedzi uzyskano podobne, co w poprzednim pytaniu, jednak na pierwszym miejscu z dużą liczbą wskazań znalazło się Muzeum Stutthof (23 odpowiedzi), natomiast „morze i plaża”

otrzymały połowę mniej wskazań (11). Kilka osób wymieniło „herb” Sztutowa (3) oraz Muzeum Zalewu Wiślanego (2), a także Wisłę Królewicką, jeden z miejscowych pensjonatów (ze względu na odbywające się tam dyskoteki), „siedzibę Urzędu Gminy”, „las”, „rezerwat kormoranów”.

Ryc. 7 Co jest według Ciebie symbolem Sztutowa?

W pytaniu kontrolnym, które potwierdziło wcześniejsze tendencje, ankietowani zostali poproszeni o wskazanie miejsc, atrakcji, ciekawostek, które pokazałoby w Sztutowie swoim znajomym (Ryc. 8). Za największą atrakcją uznano „plażę i morze” (21 wskazań), motywując swój wybór w następujący sposób:

Morze, bo wiele osób go nie widziało i nad morzem jest fajnie; morze, ponieważ jest to główna atrakcja Sztutowa.

Na drugim miejscu znalazło się Muzeum Stutthof (12 wskazań), co ankietowani tłumaczyli:

Jest to ważne historycznie miejsce; obóz, bo jest tam ciekawie i można się dużo nauczyć; Muzeum Stutthof, bo ono jest tylko tutaj.

Jako kolejne atrakcje uczniowie wymieniali: „plac zabaw” i „Orlik” (6),

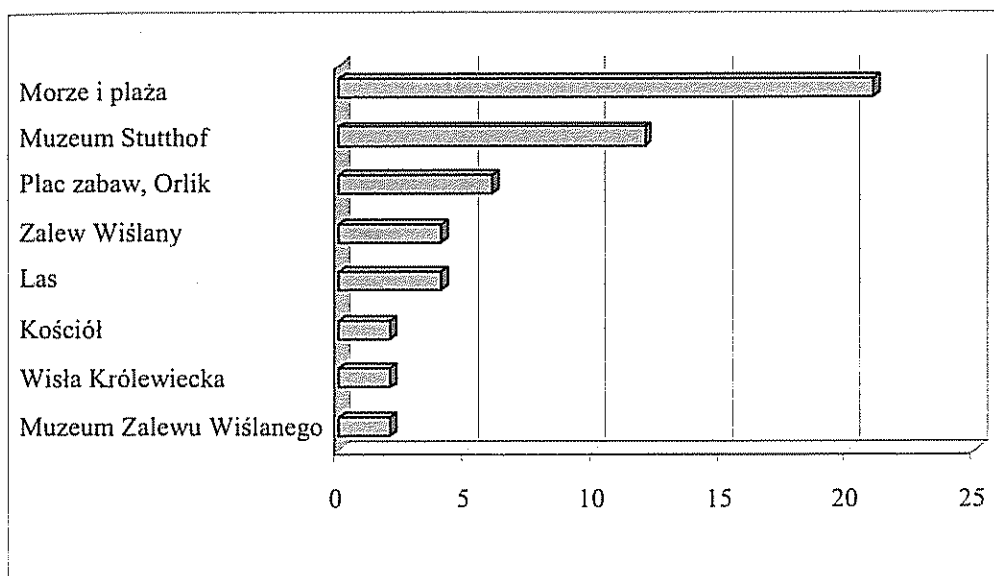
Ponieważ są to miejsca rozrywkowe,

Zalew Wiślany i „las” (po 4 wskazania), „kościół w Sztutowie”, Wisłę Królewicką i Muzeum Zalewu Wiślanego (po 2 wskazania). Dziwi natomiast brak wskazań starych, przedwojennych budynków mieszkalnych (a są one wymienione na stronie internetowej gminy jako atrakcje turystyczne), jeden z ankietowanych pisze wprost:

Nie ma tu specjalnie ładnych budynków.

W jednej tylko ankiecie udzielono obszerniejszej wypowiedzi wraz z umotywowaniem dokonanego wskazania:

Morze dla relaksu i jest po prostu piękne. Muzeum Stutthof dla nauki, bo napawa grozą i jest w nim wielka część historii naszej wspólnej. Stara szkoła, bo mnie intryguje.

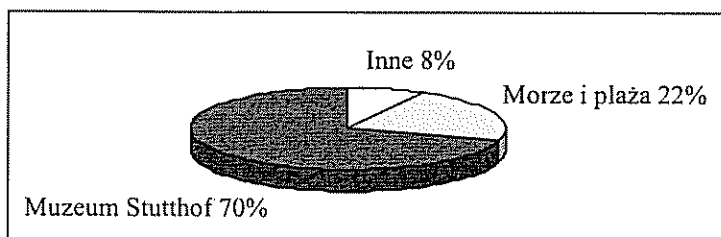
Ryc. 8 *Co byś pokazał znajomym w Sztutowie?*

Wiedza o historii lokalnej

Wiedza gimnazjalistów dotycząca historii lokalnej jest wynikiem zarówno prowadzonej edukacji, jak i codziennego obcowania z krajobrazem kulturowym, w którym istotną część zajmuje obszar byłego obozu. Z uwagi na fakt, że miejscowa szkoła nosi imię Pamięci Ofiar Stutthofu także w przestrzeni szkolnej uczniowie spotykają się z ikonografią wiążącą się bezpośrednio z terenem byłego obozu. Liczne działania edukacyjne realizowane we współpracy z Muzeum Stutthof powiązane są z historią samego obozu oraz późniejszą działalnością na jego terenie placówki muzealnej. Stąd tematy te stanowią główną oś edukacji historycznej i regionalnej, która jest realizowana w szkole. Tym samym ma to wpływ na postrzeganie Sztutowa przez jego najmłodszych mieszkańców, a także na to, w jaki sposób określają najważniejsze wydarzenia historyczne, które miały wpływ na Sztutowo i okoliczne miejscowości. Dlatego też nie mogą dziwić odpowiedzi uzyskane na pytanie: *Jakie wydarzenie historyczne było najważniejsze dla Sztutowa?* Wszyscy uczniowie wymienili wydarzenia związane bezpośrednio z funkcjonowaniem KL Stutthof. Zestawiając je chronologicznie uczniowie wymieniali: wybuch II wojny światowej, powstanie obozu, likwidacja obozu, wyruszenie więźniów na marsz śmierci,

marsz śmierci, wyzwolenie obozu oraz powstanie Muzeum Stutthof⁹⁶. Jedna tylko osoba wymieniła inne istotne jej zdaniem wydarzenie, które nie było bezpośrednio związane z wojną i obozem – było to kręcenie scen do serialu „Czterej pancerni i pies” na żelaznym moście na Wiśle Królewieckiej⁹⁷.

W zasadzie jednoznaczne są wyniki odpowiedzi na pytanie o to, z czego najbardziej znane jest Sztutowo – 70% uczniów wymieniło Muzeum Stutthof, a na drugim miejscu znalazły się „morze i plaża” uzyskując jedynie 22% odpowiedzi. Według gimnazjalistów to właśnie wydarzenie historyczne stanowi główny wyróżnik miejscowości na Mierzei Wiślanej.

Ryc. 9. Z czego najbardziej jest znane Sztutowo?

Organizacja edukacji regionalnej

Podsumowując dotychczasowe odpowiedzi można stwierdzić, iż zarówno atrakcyjność miejscowości, jak i jej wyróżniki oscylują wokół dwóch bardzo skrajnych miejsc: Muzeum Stutthof jako świadectwa trudnej historii oraz „morza i plaży” jako miejsc wypoczynku i rekreacji. To skrajne usytuowanie miejscowych „atrakcji” stanowi także wyzwanie dla nauczycieli, którzy organizują działania z zakresu edukacji regionalnej. Zespół Szkół im. Pamięci Ofiar Stutthofu ściśle współpracuje z Muzeum Stutthof – uczniowie korzystają z oferty edukacyjnej przygotowanej przez Muzeum, są także obecni na wszystkich uroczystościach związanych z założeniem lub wyzwoleniem obozu. Tak organizowana edukacja daje możliwość bezpośredniego kontaktu między innymi ze świadkami, a także pracownikami placówki muzealnej (por. Owińska 2009:348-352). Kształtuje postawę szacunku wobec miejsc pamięci, a także pokazuje skutki wydarzeń globalnych (jak II wojna światowa) w środowisku lokalnym (naznaczenie miejsca). Jednak stałe obcowanie z trudną historią miejsca wpływa na wysoki stopień oswojenia z tą historią, co budzi pewne obawy wśród nauczycieli, czego potwierdzeniem jest wypowiedź nauczycielki jednego z przedmiotów:

⁹⁶ Powołanie placówki muzealnej uczniowie kilkakrotnie określili jako „odnowienie obozu”.

⁹⁷ Wydarzenie to jest wspomniane przez wielu mieszkańców Sztutowa jako jedna z większych atrakcji w powojennej historii miejscowości.

Skoro szkoła ma takie imię, jakie ma i tak blisko mamy ten obóz, to trudno żeby uczniowie nie wiedzieli. Z obozem to bywa różnie, bo z jednej strony [uczniowie] siłą rzeczy wiedzą, co się w tym obozie działo [...], ale z drugiej strony ja się osobiście obawiam, że to ich trochę znieczula. Jakby tę młodzież wywieźć do Majdanka, to – no właśnie – nie byłiby zdziwieni. Jestem ciekaw, jaka byłaby ich reakcja⁹⁸.

Wydarzenia związane z funkcjonowaniem w bliskim sąsiedztwie wsi KL Stutthof stanowią główną oś, wokół której budowane są działania edukacyjne na miejscu, ale nie jedyną. Uczniowie biorą także udział w działaniach adresowanych ogólnie do mieszkańców gmin nadmorskich. Jedną z takich form jest udział w konkursie *Morze - moja mała ojczyzna*, a przedmiotem konkursu są literackie wypowiedzi dzieci i młodzieży na konkretne tematy, związane z historią, turystyką czy środowiskiem przyrodniczym.

Wyrazem jednego z postulatów edukacji regionalnej, by uczeń poznawał losy regionu poprzez poznanie historii swojej rodziny są nowe propozycje wprowadzone na jednej z lekcji.

W tym roku zadałam pracę domową i mają zbierać informacje jak wydarzenia XX wieku (wojna i to co po wojnie) wpłynęły na los ich rodziny. Nie mogą tego ściągnąć z internetu, więc muszą popytać. To jest pierwszy taki rodzaj pracy w gimnazjum. Ale VI klasy są bardzo dociekliwie i dla chętnych też takie coś zaproponowałam. Te wydarzenia na pewno wpłynęły, bo większość ich dziadków i pradiadków nie pochodzi stąd. I zaczynają dociekać, pytać i to jest dobre⁹⁹.

W opinii nauczycieli trudno jest realizować na Żuławach i Mierzei ścieżkę z zakresu edukacji regionalnej z wyraźnymi odwołaniami do kultury regionu. W potocznym przekonaniu nie ma możliwości uczenia o lokalnych tradycjach z uwagi na wysoki stopień zróżnicowania kulturowego, co jest konsekwencją nowej fali osadnictwa po 1945 roku. Dominuje przekonanie o „kulturze miejsca”, co jest przejawem silnej pamięci pokoleniowej (już w 4 pokoleniu) i poczuciu lokalnej, a nie regionalnej tożsamości (por. Drożdż 2009). Nie ma także wyrazistej regionalnej symboliki, do której można by się w działaniach edukacyjnych odwoływać, a próby stworzenia takich symboli są oceniane z dużą dozą ostrożności.

Ciężko się odwołać do kultury regionu, ponieważ to są Ziemie Odzyskane i autochtonów tu jest garstka. Wszyscy co tutaj są, to są potomkowie osób osiadłych po 45 roku, więc wytworzyć tu lokalną kulturę jest trudno. Są próby stworzenia żuławskiego stroju, ale to jest trochę sztuczne. Są próby wytworzenia takiej lokalności, jak to jest na wschodzie Polski czy na południu, ale to trochę za mało czasu.

⁹⁸ Informator: nauczyciel języka polskiego. Wywiad przeprowadziła A. W. Brzezińska i M. Wosińska 6. maja 2010 r.

⁹⁹ Informator: nauczyciel historii. Wywiad przeprowadziła A. W. Brzezińska i M. Wosińska 6. maja 2010 r.

W powyższym cytacie zwraca uwagę fragment, w którym pada stwierdzenie, iż powodem braku regionalnej symboliki jest zbyt krótki upływ czasu. W ocenie wielu mieszkańców Żuław (to nie tylko specyfika samego Sztutowa) czas, jaki upłynął od zakończenia II wojny światowej jest czasem zbyt krótkim – i takie przekonanie jest umacniane przez przedstawicieli kolejnych pokoleń¹⁰⁰.

Niewykorzystane obszary kultury regionalnej?

Zinstytucjonalizowana forma przekazywania wiedzy na temat dziejów wsi, miasta i regionu jest elementem polityki regionalnej, której działania kierowane są do najmłodszych mieszkańców w celu kształtowania i wzmacniania ich poczucia identyfikacji z miejscem zamieszkania. Edukowanie poprzez poznawanie najbliższego środowiska pozwala także na kształcenie umiejętności wartościowania zjawisk z zakresu kultury współczesnej oraz osadzania siebie w konkretnej czasoprzestrzeni. Edukacja regionalna na Żuławach jest wyzwaniem dla jej organizatorów, z uwagi na przerwana ciągłość kulturową oraz brak wyraźnych wyróżników kultury regionalnej. W Sztutowie dodatkowo ten obszar edukacyjny wydaje się być zdominowany przez funkcjonowanie w najbliższej przestrzeni miejsca naznaczonego, będącego świadectwem trudnych wydarzeń historycznych. Fakt zamieszkiwania w bezpośrednim sąsiedztwie byłego obozu koncentracyjnego nie wpływa na poczucie identyfikacji z miejscem zamieszkania, co potwierdzają słowa jednej z nauczycielek – także Sztutowianki z urodzenia:

Jak powiem [...], gdzie mieszkam to od razu wszyscy kojarzą z obozem, ale na co dzień tego nie odczuwamy. Ten las nas chroni, nie widzimy tego. Ja tam chodzę często, nie odczuwam tego jako miejsca kaźni, odczuwam to jako las. Jak spadną liście z drzew to ja widzę komin ze swojego okna, ale nie odczuwam tego jako specjalnego miejsca. To jest moje miejsce, w którym się wychowałam i akurat nie z obozem mam skojarzenia. Plaża i las, i kanał – to są miejsca gdzie my spędzaliśmy wolne chwile – turystyczne i rekreacyjne chwile Sztutowo bardziej się kojarzy z rekreacją, a nie obozem¹⁰¹.

Naturalną tematyką podejmowaną w ramach kształcenia w zakresie wiedzy o regionie mogą być losy rodzin uczniów. Zebranie informacji na temat skomplikowanych dziejów pojedynczych rodzin, poszukiwania w rodzinnych archiwach to dobry pretekst, by wspólnie z uczniami zastanowić się nad kondycją współczesnej kultury regionalnej.

¹⁰⁰ O trudnym zakorzenianiu się Żuławiaków na „nowej ziemi” ciekawie pisze Marek Stokowski, przywołując popularne między innymi na Śląsku określenie, iż ludzi dzielimy na *pnioki*, *krzoki* i *ptoki*. *Pnioki* to ludzie, którzy od pokoleń mieszkają na tej samej ziemi, *krzoki* to ci, których wyrwano z korzeniami z ojczystej ziemi i musieli oni na nowo zapuszczać korzenie, które cały czas są płytkie, a *ptoki* to ludzie napływowi, którzy (jak pisze autor) dziś są, jutro być może odejdą (Stokowski 2008:20).

¹⁰¹ Informator: nauczyciel historii. Wywiad przeprowadziła A. W. Brzezińska i M. Wosińska 6. maja 2010 r

Wspólne dążenie do odpowiedzi na pytanie o brak pewnej czytelnej i spójnej symboliki regionalnej pozwoli na dostrzeżenie także innych walorów kulturowych Sztutowa i regionu.

Świadomość wielokulturowości oraz wieloregionalności Żuław i Mierzei wśród najmłodszych mieszkańców potwierdzają przeprowadzone badania ankietowe. Ich rodzice są w dużej mierze stąd, z Żuław i Mierzei, ale dziadkowie i pradziadkowie to ludność napływowa, o czym wspominają sami uczniowie:

Mój tata pochodzi z Łaszki, mój dziadek z południa Polski, a moja mama z Kaszub;
Moi rodzice pochodzą z tych okolic, a dziadkowie zza Buga i okolic Białej Podlaskiej

oraz

Moi rodzice pochodzą z Żuław, dziadek z Niemiec, babcia z Sandomierza, drugi dziadek też z Niemiec, a babcia z Żuław.

Kolejnym potencjalnym obszarem wspólnych poszukiwań edukacyjnych jest próba odtworzenia lokalnych historii sprzed roku 1939. Prawdziwym unikatem są znajdujące się w zbiorach Gminnej Biblioteki Publicznej w Sztutowie listy oraz wspomnienia spisane przez byłą mieszkankę tej miejscowości, Panią Irmgard Stoltenberg, z domu Krause. Przekazała ona także bibliotece zbiór rodzinnych fotografii, starych widokówek oraz wiele innych, osobistych pamiątek. Uporządkowane i opracowane przez pracownice biblioteki wspomnienia są gotowym materiałem do wykorzystania między innymi na lekcjach języka polskiego i historii. Dzięki zachowanym zdjęciom dokumentującym wieś sprzed 1939 roku jest możliwość odtworzenia jej pierwotnego wyglądu, dowiedzenia się gdzie znajdowały się ważne budynki i jak zmieniały się przez kolejne lata. Skorzystanie z tych zbiorów jest szansą na odtworzenie miejscowych tradycji i chociażby w minimalnym stopniu powiązania ze sobą lokalnych historii – dawnych mieszkańców, powojennych przybyszów oraz ich potomków.

Podsumowanie

Podsumowując badania przeprowadzone wśród gimnazjalistów można stwierdzić, iż zdają sobie oni sprawę, co stanowi główną atrakcję Sztutowa oraz jego zdecydowany wyróżnik – morze oraz Muzeum Stutthof. Jednocześnie prezentują niski stopień identyfikacji z krajobrazem kulturowym, nie wskazują jego elementów (np. budynków przedwojennych) jako czegoś ciekawego, wartego poznania i promowania. Poprawnie i ciekawie prowadzona edukacja historyczna oraz angażowanie uczniów w działania pozalekcyjne we współpracy z Muzeum Stutthof stanowić mogą modelowy przykład tego, w jaki sposób uczyć o wydarzeniach II wojny światowej. Niestety jest to ostatni moment,

by zbierać bezpośrednie relacje od osób, które osiedliły się w Sztutowie po 1945 roku¹⁰². Nową propozycją działań edukacyjnych z zakresu historii regionalnej mogą być te, podczas których najmłodszy zapoznawaliby się z życiem mieszkańców przedwojennych na podstawie archiwaliów.

---

¹⁰² Jako przykład akcji zbierania rodzinnych opowieści może być działalność Klubu Młodych przy Stowarzyszeniu „Żuławy Gdańskie”, które w roku 2007 wydało rodzinne opowieści zebrane przez uczniów.